

Зінаїда СВЯЩЕНКО,

orcid.org/0000-0001-5845-3115

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Україна, Умань) szv09@meta.ua

РАДЯНСЬКО-СОМАЛІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ ЕФІОПО-СОМАЛІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

В статті проаналізовано радянсько-сомалійські відносини у контексті Ефіопо-Сомалійського конфлікту. Досліджено причини територіальних суперечок між Ефіопією і Сомалі та позицію Радянського Союзу щодо їх вирішення. Констатується, що відносини між СРСР та Сомалі в ході Ефіопо-Сомалійського конфлікту зазнали змін. Від співпраці з Сомалі Радянський Союз перейшов до прямої підтримки Ефіопії. Зроблено висновок, що результати військової активності в Ефіопії виявилися явно не на користь СРСР. Радянський Союз втратив більш стабільного союзника – Сомалі, а разом з ним – вже побудовані на його території важливі військово-стратегічні об'єкти. СРСР зазнав значних матеріальних збитків та зіпсував відносини з багатьма державами Африки, негласно потоптав ідеї розрядки, став заручником слаборозвиненої Ефіопії.

Ключові слова: СРСР, Сомалі, Ефіопія, конфлікт, Огаденська війна, відносини.

Zinaida SVYASCHENKO,

PhD hab. (History), Associate Professor of World History and methods of Teaching, Uman State Pedagogical University Paul Tychiny (Ukraine, Uman) szv09@meta.ua

З часу утворення Сомалійської Республіки відносини між нею та СРСР були досить дружніми. Москва надала Сомалі довгостроковий кредит, було підписано повномасштабний договір про дружбу і співробітництво, тісною була військова співпраця. Але з початком Ефіопо-Сомалійського конфлікту ситуація зазнала змін. В статті проаналізовано радянсько-сомалійські відносини у контексті Ефіопо-Сомалійського конфлікту.

Досліджено причини територіальних суперечок між Ефіопією і Сомалі та позицію Радянського Союзу щодо їх вирішення. Звертається увага на те, що з початком конфлікту між країнами, СРСР виявився в положенні, коли постала необхідність визначитися в назріваючому зіткненні: з ким бути – з Сомалі чи Ефіопією.

Констатується, що відносини між СРСР та Сомалі в ході Ефіопо-Сомалійського конфлікту зазнали змін. Від співпраці з Сомалі Радянський Союз перейшов до прямої підтримки Ефіопії.

Наголошується на тому, що Сомалі в Радянському Союзі вважали традиційним союзником. Цим відносинам передувала довга передісторія. Що стосується Ефіопії, то до вересневої революції 1974 р. вона була твердою союзницею Вашингтона. Сторони мали значні військові контакти. Та після того, коли до влади в Ефіопії прийшов Менгісту Хайле Маріам, який знищив всю опозицію, узурпував владу і почав будувати соціалістичне суспільство, відбуваються різкі зміни у ставленні до Ефіопії США та СРСР. США припинили військову допомогу Аددіс-Абебі, натомість Москва буквально за кілька місяців підписала з Ефіопією 12 договорів про співпрацю. Намагаючись примирити Сомалі і Ефіопію, Кремль спробував розв'язати тугий вузол протиріччя політичними засобами. Але з назріванням збройного зіткнення різко активізувалися радянські військові поставки в Ефіопію. Відносини з Сомалі стали псуватися. Увійшовши в конфронтацію з Радянським Союзом, Сомалі переорієнтувалося у своїй політиці на деякі арабські держави і США. Зазначається, що Ефіопо-Сомалійський конфлікт завершився на користь Ефіопії, при значній підтримці СРСР.

Зроблено висновок, що залученість СРСР у Ефіопо-Сомалійський конфлікт не принесла йому великих політичних дивідендів. Радянський Союз втратив більш стабільного союзника – Сомалі, а разом з ним – вже побудовані на його території важливі військово-стратегічні об'єкти, і придбав іншого – Ефіопію. США були лише тимчасово витіснені з Африканського Рогу. Участь радянського військового компонента в ефіопо-

сомалійському протистоянні, а потім і в війні в Еритреї ускладнила взаємовідносини СРСР і США, що негативно відбилася на процесі розрядки міжнародної напруженості, зіпсував відносини з багатьма державами Африки. У матеріальному відношенні Радянський Союз зазнав величезних збитків. Більш того, всі наступні роки СРСР був змушений надавати всебічну, часто безоплатну допомогу одній з найбільш бідніших країн Африки – Ефіопії.

Ключові слова: СРСР, Сомалі, Ефіопія, конфлікт, Огаденська війна, відносини.

Зинаида СВЯЩЕНКО,

доктор исторических наук, профессор кафедры всемирной истории
и методик обучения Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины
(Украина, Умань) szv09@meta.ua

Постановка проблеми. Наприкінці 1950-х рр., коли в країнах Африки почалися масові рухи за національну незалежність і суверенітет, Радянський Союз став на бік тих керівників, які разом з антиколоніальними гаслами висували ідеї побудови «суспільства без класів і приватної власності». Свій вплив на Африканському континенті СРСР намагався поширювати насамперед за допомогою комбінацій політико-дипломатичних зусиль, економічної допомоги і поставок зброї. Співпраця між СРСР і африканськими державами з самого початку носила глибоко ідеологічний характер. Переважала думка, що спочатку слід зміцнити владу, а вже потім братися за радикальні суспільні перетворення, інакше влада може бути втрачена. Тому Москва надавала великого значення постачанню в країні Африки зброї, яке, правда, не завжди «спрацьовувало» в напрямку, бажаному для СРСР. Безпосередня військова присутність СРСР на континенті також зростає.

Саме такими були відносини між СРСР та Сомалі, які зазнали змін в ході Ефіопо-Сомалійського конфлікту. Від співпраці з Сомалі Радянський Союз перейшов до прямої підтримки Ефіопії.

Аналіз досліджень. Історіографію проблеми в основному складають праці російських науковців. Серед них роботи С.Я. Лавреїнова і І. М. Попова (Лавреинов, Попов, 2005), П. Л. Седова (Седов, 1981), О. І. Уткіна (Уткин, 2008) та колективу авторів під редакцією В. А. Золотарьова (Россия (СССР) в локальных войнах, 2000), в яких дослідники аналізують участь СРСР у ряді збройних конфліктів, які мали місце в різні періоди його історії, в тому числі і участь у Ефіопо-Сомалійському конфлікті. Проте радянсько-сомалійські

відносини ще не були предметом активного наукового інтересу вітчизняних істориків, а тому стала предметом нашого аналізу.

Мета статті. Метою даної розвідки є проаналізувати радянсько-сомалійські відносини у контексті Ефіопо-Сомалійського конфлікту, з'ясувати наслідки для СРСР розриву відносин із Сомалі і участі у конфлікті на стороні Ефіопії.

Виклад основного матеріалу. У 1970-і рр. радянська військова присутність утвердилася в районі Африканського Рогу, а саме в Сомалі та Ефіопії.

В кінці липня 1977 р. після ряду збройних зіткнень на кордоні з Ефіопією сомалійські війська вторглися в прикордонну ефіопську провінцію Харерге, основна частина якої була зайнята пустелею Огаден. Могадішо (столиця Сомалі) використовував велику військову силу – 12 механізованих бригад, 250 танків, 600 артилерійських знарядь, близько 40 бойових літаків. Загальна чисельність сил вторгнення склала близько 70 тис. чоловік (Жирохов, Заблотский).

Це була не перша сутичка з приводу спірної території. Попереднє збройне зіткнення між двома країнами з приводу Огадена відбулося в 1964 р. Тоді екіпірована американцями ефіопська армія взяла верх над Сомалі. Потім в 1960 – 1970-і рр. підтримуваний Могадішо Визвольний фронт Західного Сомалі постійно турбував ефіопську армію в Огадені.

Територіальні суперечки між Ефіопією і Сомалі сягають своїм корінням в далеке минуле. Ще в XVI – XVII ст. почалося проникнення Сомалі в обширний пустинний район Огаден, проте в кінці XIX ст. він був зайнятий Ефіопією і став частиною її території. Ефіопо-сомалійське територіальне питання в тій чи іншій мірі зберігало свою актуальність за часів західного колоніального правління в Африці. Величезна італійська Східно-Африканська імперія напередодні Другої світової війни включала території Ефіопії, Еритреї, Огадена, Італійського Сомалі. У період британської окупації Східної Африки з 1942 по 1948 рр. Огаден був включений до складу Сомалі. У 1948 р. англо-ефіопський договір,

встановивши лінію територіального розмежування між Ефіопією і Сомалі, включив Огаден до складу Ефіопії (Россия (СРСР) в локальних війнах, 2000: 107).

У червні 1960 р. результатом об'єднання Британського та Італійського Сомалі утворилася Сомалійська Республіка, яка негайно пред'явила претензії на Огаден, як частину Великого Сомалі, а також на північну частину Кенії і Джибуті. Після військового перевороту 1969 р. до влади в країні прийшов генерал М. Сіад Барре, який оголосив одним зі своїх головних завдань об'єднання всіх земель в Східній Африці з проживаючими на них народами, що говорять на сомалійською мовою. При цьому мався на увазі перш за все Огаден.

Ефіопо-сомалійська територіальна суперечка супроводжувався запеклою конфронтацією керівництва Ефіопії з представниками іншої території – Еритреї. Незважаючи на резолюцію Генеральної Асамблеї ООН 1950 р. з рекомендацією створити Федерацію Еритреї та Ефіопії, в 1962 р. Ефіопія анексувала Еритрею, включивши її в якості однієї з провінцій. З тих пір Еритрейська проблема просто ігнорувалася Аддіс-Абебою (Конфликт между Эфиопией и Эритреей).

Якою ж була позиція Радянського Союзу по вибухонебезпечним проблем Африканського Рогу? Подвійна. З одного боку, СРСР був прихильний Хартії Організації Африканської єдності, прийнятої в 1963 р., де проголошувався принцип відмови від застосування сили для вирішення прикордонних суперечок і визнавалися непорушними існуючі кордони в Африці. В цьому відношенні Радянський Союз підтримував Ефіопію в територіальній суперечці з Сомалі і в боротьбі з Еритрейськими сепаратистами. З іншого боку, Москва мала тісні зв'язки з Могадішо, в тому числі і по військовій лінії, протягом багатьох років в минулому надавала підтримку еритрейським сепаратистам в їх боротьбі з центральною владою імператора Хайле Селассіє I. Таким чином, СРСР виявився в положенні, коли постала необхідність визначитися в

назріваючому зіткненні: з ким бути – з Сомалі або Ефіопією, з Ефіопією або Еритреєю?

Сомалі в Радянському Союзі вважали традиційним союзником. Цим відносинам передувала довга передісторія. До середини 1960-х рр. американський вплив на Африканському Розі був домінуючим. Сомалі, яка отримала незалежність в 1960 р., продовжувала зберігати певну ступінь залежності від своїх колишніх метрополій – Італії та Великобританії. Однак в 1963 р. ці відносини були неабияк зіпсовані категоричною відмовою Лондона включити до складу Сомалі прикордонний регіон Кенії, населений переважно сомалійцями (Лавреинов, Попов, 2005: 380).

У цих умовах звернення Сомалі до західних країн з проханням про військову допомогу було зустрінуте прохолодно. І Могадішо зважилося на прагматичний різкий поворот в своєму зовнішньополітичному курсі. Сомалі стала орієнтуватися на Радянський Союз. У Москві до прохань Могадішо поставилися з розумінням. Радянський Союз до цього часу виходив на рівень військово-стратегічного паритету з США. З'явилася можливість для стратегічного суперництва з американцями в інших регіонах світу. Сомалі була розташована вкрай вигідно в геостратегічному відношенні. Вона перебувала на перехресті Червоного моря та Індійського океану, поруч з Близьким Сходом.

У жовтні 1963 р. Москва погодилася надати Сомалі довгостроковий кредит на суму в 30 млн. американських доларів. З кожним роком обсяги цієї допомоги зростали (Седов, 1981: 92).

У відповідь на надану допомогу Москва отримала в своє розпорядження ряд об'єктів в порту Сомалі Бербера, включаючи військовий аеродром і 2 об'єкти зв'язку, введені в експлуатацію в 1972 р.

У 1974 р. СРСР і Сомалі підписали повномасштабний договір про дружбу і співробітництво, який передбачав «навчання сомалійського військового персоналу і надання озброєння та іншого військового спорядження Демократичній Республіці Сомалі з метою посилення її оборонного потенціалу» (Советская внешняя политика, 1995: 315).

Могадішо надавав певні пільги для радянського ВМФ, радянські радники і фахівці працювали в усіх ланках армії Сомалі (Россия (СРСР) в локальних войнах, 2000: 107).

Що стосується Ефіопії, то до вересневої революції 1974 р. вона була твердою союзницею Вашингтона. Сторони мали значні військові контакти. Особливо інтенсивно американці експлуатували базу зв'язку Кегні біля м. Асмар в Еритреї. Ця база стала важливим елементом в американській комунікаційній мережі, що охоплює величезний простір від Філіппін через Ефіопію і Марокко до м. Арлінгтон (США). База Кегні була надана США в оренду в 1953 р. терміном на 25 років. Однак під кінець цього терміну американці втратили інтерес до цієї бази, плануючи передати її функції більш сучасній базі в Дієго-Гарсія. Це безпосереднім чином вплинуло на різке зниження обсягу військової допомоги Ефіопії (Лавреинов, Попов, 2005: 380).

Після повалення монархії американська зброя продовжувала надходити в країну, її збройні сили, як і раніше готувалися військовими радниками США. Однак у квітні 1976 р. керівництво Ефіопії оголосило програму «національно-демократичної революції» і взяло курс на зближення з СРСР. Уже в грудні була досягнута домовленість про радянські військові поставки в Ефіопію на суму в 100 млн. доларів (Россия (СРСР) в локальних войнах, 2000: 107).

У квітні 1977 р. у ході жорсткої фракційної боротьби до влади в Ефіопії прийшов випускник одного з військових коледжів США підполковник Менгісту Хайле Маріам, прихильник ідей соціалізму (роздача землі селянам, націоналізація промисловості, демократичне суспільство на чолі з правлячою партією і т. д.). У стислі терміни новий керівник знищив всю опозицію, узурпував владу і почав будувати соціалістичне суспільство на Африканському континенті. Це сподобалося Москві, яка буквально за кілька місяців підписала з Ефіопією 12 договорів про співпрацю. Наслідувала СРСР і Куба.

Під приводом порушення прав людини США припинили військову допомогу Аддіс-Абебі. 23 квітня 1977 р. Ефіопія закрила консульства Сполучених Штатів та інших західних держав в Асмарі. З країни було вислано

американську військову місію, припинила функціонування їх військова база. Військовим аташе США, Великобританії, ФРН та Єгипту було запропоновано покинути Ефіопію.

У перших числах травня того ж року М. Х. Маріам відправився з візитом до Москви, в ході якого було підписано Декларацію про основи дружніх взаємин і співробітництва між СРСР і Ефіопією. Військова допомога ставала невід'ємним атрибутом міждержавного співробітництва. В обмін на військову допомогу Маріам обіцяв надати порт Массави для спорудження радянської військово-морської бази. У рекордно короткі терміни вона могла б обслуговувати радянські кораблі і підводні човни. Тим самим різко послаблялася залежність Москви від сомалійських портів в регіоні Червоного моря – Індійському океані (Лавреинов, Попов, 2005: 382).

До пори до часу Москві вдавалося успішно балансувати, не заплутуючись у павутині складних взаємин Ефіопії і Сомалі. Абсолютно небажаний конфлікт між двома союзними Москві державами був не на часі. І тому подвійно неприємний.

Намагаючись примирити Сомалі і Ефіопію, Кремль спробував розв'язати тугий вузол протиріч політичними засобами. За посередництва Ф. Кастро, який здійснював в березні 1977 р. поїздку у регіоні, лідерам конфліктуючих сторін було запропоновано створити «федерацію держав Східної Африки» в складі Ефіопії, Сомалі і Джібуті (Конфликт между Эфиопией и Эритреей).

Сомалійський керівник, поглинений ідеєю «Великого Сомалі», відповів відмовою. Більш того, він піддав різкій критиці сам факт радянської військової допомоги Ефіопії. Шанси на компроміс стрімко зникали. Збройна сутичка ставала неминучою. У такій ситуації Москва остаточно зробила вибір на користь Ефіопії.

Ефіопія з багатьох міркувань виглядала в очах Москви краще, ніж Сомалі. Її населення в 9 разів перевищувало Сомалі. У Ефіопії було два відносно сучасних порти на Червоному морі. Успіх в Ефіопії міг якимось чином

компенсувати прикрі провали радянської політики в Єгипті і Судані початку 1970-х рр. (Советская внешняя политика, 1995: 298).

Сомалі ж, на тлі зростаючої уваги до цієї країни з боку США, і, особливо, Саудівської Аравії з її багатомільйонними вливаннями в сомалійську економіку, все більше здавалася назавжди «відрізаним шматком».

Назрівало збройне зіткнення. В цій ситуації різко активізувалися радянські військові поставки в Ефіопію. Перша велика партія озброєння оцінювалася в 385 млн. доларів і включала 48 винищувачів різних модифікацій, більше 300 танків Т-54 і Т-55, установки залпового вогню БМ-21 «Град», артилерійські системи різного калібру, тощо (Военное присутствие СССР в Эфиопии). Військова допомога була настільки значною, що дала підставу деяким військовим експертам за кордоном назвати її «військовою інтервенцією». Вибір був зроблений: в дилемі «Сомалі або Ефіопія?». Жереб випав на останню; СРСР бачив в енергійному Маріамі ідеал африканського комуніста, перспективного борця з імперіалізмом. Та й стратегічне розташування Ефіопії, скоріш за все, давало СРСР чималі військово-політичні дивіденди.

Слідом за озброєнням в Аддіс-Абебу попрямували сотні радянських військовослужбовців – генералів, офіцерів, прапорщиків, солдатів і навіть курсантів військових навчальних закладів. Спільно з кубинцями вони почали готувати національні військові кадри для ефективного протистояння «двох небезпек» – агресії Сомалі і сепаратистського руху на півночі країни – в Еритреї.

Відносини з Сомалі стали псуватися не по днях, а по годинах. Обидві сторони вже не соромилися обмінюватися різкими випадками на адресу один одного. Так, в інтерв'ю кувейтській газеті «Аль-Йакаш» 27 червня 1977 р. президент Сомалі С. Барре заявив: «Якби з'ясувалося, що зброя, що посилається Радянським Союзом в Ефіопію, становить загрозу Сомалі, тоді Сомалі прийняло б історичне рішення проти цього озброєння. Ми були б не вправі діяти перед лицем загрози, що виходить від переозброєння Ефіопії Радянським Союзом» (Огаденська війна).

На початку вересня 1977 р. Сіад Барре здійснив візит до Москви, де спробував домогтися нейтрального ставлення СРСР до своїх акцій в Огадені і збільшення радянських військових поставок. Але Москва не пішла назустріч пропозиціям сомалійського лідера. Переговори на цю тему з Головою Ради Міністрів СРСР О. М. Косигінім, міністром закордонних справ А. А. Громико і партійним ідеологом М. А. Суловим ні до чого не привели. Л. І. Брежнєв, який відпочивав в Криму, не побажав перервати свою відпустку для зустрічі з Барре. Це означало одне – Москва відповіла відмовою на всі прохання С. Барре. Але президент Сомалі, в очікуванні контрнаступу ефіопської армії, все ще не наважувався відкрито порвати з Москвою (Лавреинов, Попов, 2005: 384).

На зворотному шляху з Радянського Союзу С. Барре зробив зупинку в Єгипті, який рік тому фактично розірвав відносини з Кремлем. Президент А. Садат підтримав позицію Сомалі, пообіцявши допомогу і підтримку. Сигнали про готовність надати Сомалі озброєння надійшли також з Саудівської Аравії, Ірану, Пакистану та Судану. В середині липня адміністрація США проявила готовність знизити «залежність Сомалі від СРСР шляхом надання оборонної військової техніки». За повідомленнями радянських і ефіопських засобів масової інформації, американська зброя великими партіями стала надходити в Сомалі. Однак західна преса відзначала, що позиція США з питання поставок озброєння Сомалі була вкрай обережною (Жирохов, Заблотский).

Увійшовши в конфронтацію з Радянським Союзом, Сомалі переорієнтувалося у своїй політиці на деякі арабські держави і США. Не випадково вже 13 листопада 1977 р. сомалійський уряд денонсував договір з СРСР і зобов'язав 2-тисячну колонію радянських військових фахівців в триденний термін покинути країну, а кубинських – протягом доби. Радянські військові радники і фахівці займалися в Сомалі підготовкою місцевих військових кадрів. Збройні сили країни були майже повністю укомплектовані радянською військовою технікою. Зокрема, в 1976 р. вони мали 250 танків, 350 бронетранспортерів, 79 винищувачів типу МіГ, 2 протичовнові кораблі, 10

патрульних катерів і т. д. З 1964 по 1977 рр. в Сомалі по лінії МО СРСР побувало 3911 осіб, в тому числі 12 генералів, 2419 офіцерів, 123 прапорщика, 405 сержантів і солдатів і 952 робітників і службовців СА і ВМФ (Россия (СССР) в локальних войнах, 2000: 108-109).

Для евакуації «радянських і кубинських громадян» з сомалійського порту Бербера в Аденській затоці в столицю країни Могадішо прибув великий десантний корабель з батальйоном морської піхоти ВМФ СРСР. Місцеві власті зробили спробу перешкодити заходу корабля в гавань. Тоді на берег були висаджені морські піхотинці з танками і артилерією. Така зухвала «міра Рад» шокувала керівництво Сомалі, однак нагнітати напруженість воно не стало. Працівники посольства і військовослужбовці були успішно переправлені на корабель і доставлені в єменський порт Аден. Частина радянських громадян була відправлена на батьківщину транспортними літаками Ан-12 зі столичного аеропорту. Відходячи, десантники забрали з собою плавмайстерню і плавучий док, які належали СРСР (Война Сомали и Эфиопии в 1977 – 1978 гг.).

У відповідь – «око за око» – з Москви була вислана численна група сомалійських слухачів військових училищ та академій. Гавана взагалі розірвала дипломатичні відносини з Сомалі.

Збитки від згорання відносин з Сомалі були відчутними для Москви. СРСР втратив обладнаний ним великий порт Бербера – місце заходу і стоянки військових кораблів, які несли бойову службу в Індійському океані; спеціально побудований вузол зв'язку; станцію стеження; сховище для тактичних ракет на 175 тис. барелів палива і житлові приміщення на 1,5 тис. чол. та ін. Він позбувся права користуватися сомалійськими аеродромами та іншими важливими стратегічними об'єктами.

Отже, у вересні-листопаді 1977 р. позиції всіх країн, прямо або побічно втягнутих у війну в Огадені, остаточно визначилися. Частина радянських військових радників з Сомалі повернулася в Радянський Союз, а інша була перекинута в Ефіопію. Радянські фахівці і радники були спрямовані в Ефіопію

на підставі розпорядження Ради Міністрів СРСР № 1823 від 13 серпня 1977 р. (Россия (СССР) в локальних войнах, 2000: 110).

Сомалійці розгорнули за радянськими військовослужбовцями справжнє полювання. За голову радника була призначена нагорода в 2 тис. доларів. Коли про це стало відомо, радянських військових радників стали посилено охороняти.

Ефіопо-Сомалійський конфлікт завершився на користь Ефіопії. Вже до 16 березня 1978 р. практично вся територія Огадена, окупована армією Сомалі, була звільнена. Випереджаючи події, 15 березня уряд Сомалі оголосив про «повне виведення» своїх з'єднань і частин з Ефіопії.

В успіх ефіопських військ, як уже було сказано, великий внесок внесли радянські військові фахівці. Вони брали участь у підготовці і проведенні операцій (в розвідці, розробці планів, наданні допомоги ефіопським командирам в організації бою і т. д.); під час бойових дій перебували на фронті, часто в бойових порядках частин.

Ефіопо-Сомалійський конфлікт завершився вигнанням регулярних збройних сил Сомалі з Огадена. У той же час, бойові організації Фронту звільнення Західного Сомалі, що залишилися, не припинили опору і перейшли до партизанських методів боротьби. Однак ні за своєю чисельністю, ні за кількістю і складом озброєння опозиційні сили в Східній Ефіопії вже не представляли суттєвої небезпеки для Аддіс-Абеби. Разом з тим, диверсійні групи «сомалійського фронту» періодично здійснювали рейди на ефіопську територію. 16 червня 1978 р. в одну з їх засідок (біля села Дакета провінції Огаден) потрапила група радянських військових фахівців зі складу окремого медичного батальйону: підполковник Н. Удалов, капітани В. Князев, В. Філіппов, сержант Н. Горелов, рядові С. Дулов і Н. Козлов. Військовослужбовці були полонені і надалі, при спробі до втечі, п'ятеро з них були вбиті. Підполковник Н. Удалов був вивезений на територію Сомалі і пропав без вісти (Известия, 1994).

Війна між Ефіопією і Сомалі в пустелі Огаден тривала 7 місяців. Відомості про загальні втрати не наводилися сторонами в офіційних повідомленнях, проте, за деякими даними, в Ефіопії загинули тисячі мирних жителів, понад 600 тис. осіб стали біженцями. Розмір матеріального збитку, нанесеного країні, оцінювався в десятки мільярдів доларів (Лавреинов, Попов, 2005: 389).

Інтенсивна залученість СРСР у Ефіопо-Сомалійський конфлікт, на думку російських дослідників, не принесла йому великих політичних дивідендів. Радянський Союз втратив одного зі своїх союзників – Сомалі і придбав іншого – Ефіопію. США були лише тимчасово витіснені з Африканського Рогу. Участь радянського військового компонента в ефіопо-сомалійському протистоянні, а потім і в війні в Еритреї ускладнила взаємовідносини СРСР і США, що негативно відбилася на процесі розрядки міжнародної напруженості. У матеріальному відношенні Радянський Союз зазнав величезних збитків. Більш того, всі наступні роки СРСР був змушений надавати всебічну, часто безоплатну допомогу одній з найбідніших країн Африки – Ефіопії. Якщо врахувати, що за чисельністю населення Ефіопії в 10 разів перевершувало Сомалі, то і тягар матеріальної допомоги цій країні значно перевищив масштаби радянської допомоги Могадішо в попередні роки. Заборгованість Ефіопії СРСР станом на 1 листопада 1989 р. досягла 2861 млн. рублів, основну частину яких складали витрати військового характеру (Россия (СССР) в локальних войнах, 2000: 116).

Висновки. Наслідки розриву відносин із Сомалі і участі у конфлікті на стороні Ефіопії не були прораховані радянським керівництвом. Та й сама наукова методика оцінки результатів тоді сприймалася в багнети – все пояснювалося ідеологічною доцільністю. Збиток для країни і її громадян, міжнародний престиж держави – все це залишалось за рамками внутрішньої і зовнішньої політики. Як наслідок: результати військової активності в Ефіопії виявилися явно не на користь СРСР.

По-перше, Радянський Союз втратив більш стабільного союзника – Сомалі, а разом з ним – вже побудовані на його території важливі військово-

стратегічні об'єкти, які було важко заповнити. По-друге, Радянський Союз «вклав» в Ефіопію близько 10 млрд. доларів, які, цілком ймовірно, ніколи не були повернуті. По-третє, «ефіопська епопея» зіпсувала відносини Радянського Союзу з багатьма державами Африки, Близького і Середнього Сходу. По-четверте, Радянський Союз негласно потоптав ідеї розрядки, які в 1970-і рр. вселяли надію на мирне вирішення локальних воєн і збройних конфліктів. По-п'яте, Радянський Союз, не бажаючи цього, зіграв на користь США, давши їй відмінний шанс стати «справжнім миротворцем» і «гарантом демократії» в очах більшості африканських народів. По-шосте, Радянський Союз не втримав при владі лідера «соціалістичної Ефіопії», який ганебно втік з країни навесні 1991 р. Москва стала непрямим винуватцем відділення Еритреї, що позбавило країну виходу до моря. По-сьоме, СРСР став заручником Ефіопії, злиденної і слаборозвиненої країни. Його потенціал вже не дозволяв гідно виконувати «благородну місію», хоча у ім'я Ефіопії (як і численних подібних союзників) він працював на повну міць. Однак економіка не витримала безглуздої напруги. А незабаром і Радянський Союз перестав існувати як єдина держава.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Военное присутствие СССР в Эфиопии https://www.ereading.club/chapter.php/1022157/20/Temirov_Enciklopediya_zabl_uzhdeniy_Voyna.html
2. Война Сомали и Эфиопии в 1977 – 1978 гг. и участие в ней СССР <http://alerozin.narod.ru/OgadenWar.htm>
3. Жирохов, Заблотский – Жирохов М., Заблотский А. Опаленные пески Огадена <http://www.airwar.ru/history/locwar/africa/ogaden/ogaden.html>
4. Известия, 1994. – 18 января.
5. Конфликт между Эфиопией и Эритреей <https://africana.ru/lands/Ethiopia/Eritrea.htm>
6. Лавреинов, Попов, 2005 – Лавреинов С.Я., Попов И.М. Советский Союз в локальных войнах и конфликтах. М., 2005. 778 с.
7. Огаденська війна <http://www.wikiwand.com/uk/>
8. Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование. М., 2001. 608 с.
9. Россия (СССР) в локальных войнах и вооруженных конфликтах второй половины XX века / Под ред. В. А. Золотарева. М., 2000. 576 с.

10. Седов, 1981 – Седов П.Л. Развивающиеся страны и Советский Союз: Правда и вымыслы об экономическом сотрудничестве. М., 1981. 173 с.
11. Советская внешняя политика в годы «холодной войны» (1945–1985). Новое прочтение [Текст] / отв. ред. Л. Нежинский. М., 1995. 512 с.
12. Уткин А.И. Русские войны : Век XX. М., 2008. 528 с.

REFERENCES

1. Voennoe prisutstvie SSSR v Efiopii [Military presence of the USSR in Ethiopia] https://www.ereading.club/chapter.php/1022157/20/Temirov_Enciklopediya_zabluzhdeniy_Voyna.html
2. Voyna Somali i Efiopii v 1977 – 1978 gg. i uchastie v ney SSSR [The war between Somalia and Ethiopia in 1977-1978. and participation in it of the USSR] <http://alerozin.narod.ru/OgadenWar.htm>
3. Zhirokhov, Zablotskiy – Zhirokhov M., Zablotskiy A. Opalennye peski Ogadena [Searned Sands of Ogaden] <http://www.airwar.ru/history/locwar/africa/ogaden/ogaden.html>
4. Izvestiya, 1994. – 18 yanvarya.
5. Konflikt mezhdu Efiopiey i Eritreey [Conflict between Ethiopia and Eritrea] <https://africana.ru/lands/Ethiopia/Eritrea.htm>
6. Lavreinov, Popov, 2005 – Lavreinov S.Ya., Popov I.M. Sovetskiy Soyuz v lokalnykh voynakh i konfliktakh [The Soviet Union in Local Wars and Conflicts]. М., 2005. 778 s.
7. Ogadenska viyna [Ohgadskaya war] <http://www.wikiwand.com/uk/>
8. Rossiya i SSSR v voynakh XX veka: Statisticheskoe issledovanie [Russia and the USSR in the wars of the 20th century: Statistical study]. М., 2001. 608 s.
9. Rossiya (SSSR) v lokalnykh voynakh i vooruzhennykh konfliktakh vtoroy poloviny XX veka [Russia (USSR) in local wars and armed conflicts of the second half of the 20th century] / Pod red. V. A. Zolotareva. М., 2000. 576 s.
10. Sedov, 1981 – Sedov P.L. Razvivayushchiesya strany i Sovetskiy Soyuz: Pravda i vymysly ob ekonomicheskom sotrudnichestve [Developing countries and the Soviet Union: Truth and fiction about economic cooperation]. М., 1981. 173 s.
11. Sovetskaya vneshnyaya politika v gody «kholodnoy voyny» (1945–1985). Novee prochtenie [Soviet foreign policy during the Cold War (1945-1985). New reading] [Tekst] / отв. ред. L. Nezhinskiy. М., 1995. 512 s.
12. Utkin A.I. Russkie voyny : Vek XX [Russian wars: Century XX] М., 2008. 528 s.